

УДК: 37.001.76:378.147

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ОСВІТІ: СТАНОВЛЕННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ

М. Б. Євтух, С. В. Яшник

У статті розглядаються методологічні орієнтації суспільства та вихідні умови його інноваційного розвитку; аналізуються освітні інновації як вперше створені, вдосконалені або застосовані освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, що поліпшують результати освітньої діяльності; досліджується інноваційний характер освіти, що полягає в орієнтації на розвиваючу, культуротворчу доміную, відповідно до основних ідей відкритої освіти; аналізуються закономірності проектування та впровадження педагогічних інновацій; обґрунтовується переорієнтація освітнього процесу на суб'єкт-суб'єкту взаємодію, досвід якої є навчальним.

Ключові слова: інноваційна освітня діяльність, інноваційний розвиток, суб'єкт-суб'єктуна взаємодія, професійна взаємодія, інтелектуалізація, інтерактивні методи навчання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Стійкість і конкурентоспроможність будь-якої системи багато в чому визначається ефективністю її інноваційної політики, якістю управління інноваційними ресурсами та інноваційними процесами. Сучасні глобальні тенденції соціокультурного та економічного розвитку вказують на зростання значущості інноваційної складової в діяльності будь-якої організації, в тому числі і в сфері освіти.

Зміна формату вимог до сучасного фахівця, кардинальне оновлення і розширення складу його компетенцій, творчий потенціал стають сьогодні необхідними умовами його професіоналізації. Інноваційно орієнтований фахівець вирізняється умінням визначати інноваційні точки розширення ключових компетенцій та вдосконалення своєї професійної діяльності. Отже, впровадження інноваційних освітніх технологій у професійну підготовку майбутнього фахівця є необхідним елементом формування основ професіоналізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Аналіз наукової літератури засвідчив значну увагу до інноваційної педагогічної діяльності. У педагогіці

проблема інновацій стала предметом спеціальних досліджень починаючи з 80-х років ХХ століття. Це обумовлено такими причинами: ускладненням, технологізацією і алгоритмізацією професійної діяльності, що практично унеможливило виконати дії без помилок із першого разу; інноваційними процесами, що сприяють появі в діяльності фахівців різного роду нововведень: норм, стандартів, законів, регламентів, які потребують освоєння; велика ціна помилок в професійній діяльності тощо. Тому дослідження вчених (В. Лазарев, М. Поташнік, Б. Мартіросян, Д. Кавтарадзе, Н. Конопліна, Т. Афанасьєва, А. Моїсеєв, О. Мойсеєва, Т. Разуваєва, Л. Харісова, Т. Шукаєва, В. Загвязінський, І. Гребенюк, Н. Голубцов, В. Кожин, К. Чехов, С. Чехова, О. Федоров, Г. Новікова, Ю. Жуков, Ю. Ємельянов, С. Шаронова, Г. Селевко та ін.) орієнтовані на такі основні напрями підвищення ефективності інноваційної діяльності в освіті:

– розробка методології і методів вивчення інноваційних процесів та інноваційної діяльності в освіті, а також методології та методи їх вдосконалення;

– проведення фундаментальних і прикладних досліджень процесів поширення і освоєння нововведень у сфері освіти, виявлення чинників, що сприяють і перешкоджають ефективності цих процесів;

– розробка моделей систем інноваційної діяльності в освітніх установах різних типів;

– розробка технологій впровадження (освоєння) нововведень в освітніх установах;

– розробка систем і технологій моніторингу якості інноваційної діяльності в освітніх установах тощо.

Загальна мета досліджень учених полягає у розвитку теоретико-методичної бази інноваційної діяльності в освіті як механізму стійкого розвитку освітніх систем. Головна ідея полягає в тому, що освітні системи повинні бути не тільки розвиваючими, а й розвиватися самі. Для того щоб освітні системи були здатні ефективно розвиватися, у кожному освітньому закладі поряд із системою освітньої діяльності повинна існувати система інноваційної діяльності, яка повинна будуватися на науковій основі.

Метою дослідження є обґрунтування змісту інноваційної діяльності в освіті у процесі становлення гуманістичної парадигми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Центральною структурою інновації виступає процесуальність творчості, під якою

розуміється створення нового якісно новим чином, за істотно новими правилами. Відтак існує проблема співвідношення традицій та інновацій в культурі, а також проблема способів введення інновації в традицію [19].

У конкретних історичних і соціальних аспектах розрізняються культури «інноваційного» і «традиційного» типу, в основі яких закладені певні методологічні орієнтири (табл. 1).

Таблиця 1

Методологічні орієнтації суспільства щодо впровадження інновацій

Методологічні орієнтації технократичного суспільства	Методологічні орієнтації суспільства інноваційного типу
<ul style="list-style-type: none"> - авторитарність підходів держави; - установка на дистанціювання особистості, суспільства і держави, ігнорування механізмів суб'єктотворення; - установка на статичність інтересів особистості, суспільства і держави; - ігнорування проблем легітимності та ідентифікації особистості; - орієнтація на захищеність, а не на розвиток здатності адекватно діяти в динамічно змінних умовах тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> - висока креативність суспільства; - домінанта суспільства на соціальну спрямованість; - суб'єкт-суб'єктна взаємодія на міжособистісному та інституційних рівнях; - самоорганізація та мотивація при вирішенні завдань інноваційного характеру; - організація системи освіти; - наявний кадровий потенціал у галузі високих технологій.

Примітка: таблиця складена на основі джерела [12].

У сучасних умовах все більшої актуальності набувають не технічні, а соціальні аспекти інновацій. У першу чергу це пов'язано з переходом від існуючого об'єктно-орієнтованого підходу до домінанти суб'єктно-орієнтованого підходу. Відповідно в основі організації життєдіяльності соціальних систем XXI століття повинна бути орієнтація на цінності і смисли, включені в широкий соціальний контекст. Це зумовлює відмову особистості і суспільства від культу самості та виключної турботи про себе самих, натомість орієнтує на звернення до світу, до «чужого», до іншого, і, тим самим – до самого себе. Відповідно вихідними умовами інноваційного розвитку на основі суб'єктно-орієнтованого підходу визначено:

- подолання домінування нормативно-діяльнісного та «суб'єктно-об'єктного» підходів над суб'єктним підходом;
- формування цілісності суб'єктів інноваційного розвитку;

- домінування «м'яких форм управління» – моделювання, а не адміністрування, від управління до організації розвитку;
- самоорганізація суб'єктів інноваційного розвитку;
- продуктивна конвергенція знань, ідей, технологій;
- орієнтація на підтримку конкретних суб'єктів інноваційного розвитку;
- самовідтворення і розвиток суб'єктів інновацій [11, с. 21-22].

Інновація розкривається у терміні «інноваційний процес», що полягає у спрямованості на розробку та реалізацію результатів закінчених наукових досліджень, у результаті чого ідеї перетворюються на нові чи вдосконалені продукти, кінцевим результатом яких є введення до загального вжитку, а також пов'язані з цим додаткові наукові дослідження і розробки. Методологічною складовою інноваційних процесів є: сильні міждисциплінарні традиції, що межують із обмеженим числом інтегруючих понять; тривалість процесу; всеосяжне охоплення нововведеннями різних галузей (як галузі матеріальної технології, так і в сфері соціальних систем, діяльності організацій, груп та окремих людей) [15, с. 248, 13].

Процеси, які відбуваються у суспільному житті, вимагають від сучасних фахівців застосовувати нестандартні рішення та вміння гнучко діяти в динамічних умовах соціуму. Це стимулює пошук ефективних методів і прийомів навчання, інноваційних педагогічних технологій. Інноваційна педагогічна діяльність розглядається науковцями в різних аспектах, а саме: як розроблення, освоєння й використання нововведень (Л. Даниленко, Т. Демиденко, І. Гавриш); як відмова від штампів, вихід за межі нормативної діяльності (В. Сластьонін, Л. Подимова); як здатність до генерації ідей, їх втілення, аналізу та продукування (Л. Ващенко, В. Загвязинський); як вищий ступінь педагогічної творчості, педагогічного винахідництва, введення нового в педагогічну практику (Т. Демиденко, Н. Клокар, О. Козлова); як експериментальна пошукова діяльність педагогічних працівників з метою розроблення, експерименту, апробації, впровадження й застосування педагогічних інновацій; введення нового в цілі, зміст, методи та форми навчання і виховання, організацію спільної діяльності учня і вчителя тощо [10].

У положенні «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» зазначено, що освітніми інноваціями вважаються «вперше створені, вдосконалені або застосовані освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що суттєво поліпшують

результати освітньої діяльності» [14]. Метою інновацій в освіті є: забезпечення високого рівня інтелектуально-особистісного і духовного розвитку студентів; створення умов для оволодіння навичками наукового стилю мислення; навчання методології нововведень в соціально-економічних та професійних сферах; формуванні стійкого інтересу до обраної професії, а також інноваційної ініціативи [21].

Отже, інноваційна педагогічна діяльність розглядається у розрізі поняття «відкрита освіта»:

- заохочення і спонукання активності учнів у процесі навчання;
- індивідуальний підхід у навчанні при якому навчальні матеріали змінюються у залежності від потреб, інтересів і рівня підготовки; навчання у невеликих групах, що дає можливість приділити більше уваги специфічним потребам кожного;
- різноманітність методів навчання, які не обмежуються традиційними лекціями, читанням, усними відповідями і тестуванням;
- відкритість структури, яка допускає експериментування із груповим навчанням;
- релевантність повсякденного життя, де відправним пунктом для навчальної діяльності служать інтереси і життєвий досвід учнів, взаємозв'язок навчального матеріалу із реальним світом;
- гуманність, що забезпечується відчуттям підтримки, винагороди, поваги та прийняття;
- застосування принципів соціальної психології, зокрема групової динаміки при груповому вирішенні завдань у різних видах діяльності, які сприяють покращенню паттернів взаємного схвалення і прийняття тощо [15, с. 520].

Інноваційний характер освіти полягає в орієнтації на розвиваючу, культуротворчу доміанту виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку. Г. Товканець найбільш характерними тенденціями розвитку вищої освіти в Україні на початку XXI століття вважає такі:

- гуманізація освіти, що полягає в «олюдненні» педагогічних технологій;
- посилення ролі фундаменталізації освіти, що обумовлюється готовністю педагога до використання інноваційних педагогічних технологій;
- демократизація освіти, що передбачає врахування таких основних принципів: самоорганізація навчальної діяльності студентів;

співпраця педагогів і учнів; відкритість освітніх установ; різноманітних освітніх систем тощо;

– відмова від вузької спеціалізації і перехід до універсалізації, що дозволяє особистості швидко адаптуватися до неминучих змін, технологій, умов і характеру професійної діяльності;

– посилення екологічної, економічної, правової та управлінської підготовки відповідно до врахування основних вимог Концепції сталого розвитку, процесів глобалізації світогосподарських зв'язків та переходу до суб'єктно-орієнтованого підходу в управлінні;

– спрямування перебудови освітнього процесу на творчий характер, що спонукає особистість до науково-дослідної і конструкторсько-проектної діяльності;

– упровадження принципів неперервної освіти: а) поступальність у формуванні і збагаченні творчого потенціалу особистості; б) вертикальна і горизонтальна цілісність позитивного освітнього процесу; інтеграція навчальної і практичної діяльності; г) врахування особливостей структури і змісту освітніх потреб людини на різних стадіях її життєвого циклу; д) змістова спадкоємність висхідних ступенів освітніх щаблів; е) єдність професійної, загальної і гуманітарної освіти; ж) самоосвіта в періоди між стадіями організованої навчальної діяльності; з) інтеграція формальної, неформальної та інформальної складових неперервного освітнього процесу;

– посилення диференціації та індивідуалізації освітнього процесу шляхом розвитку варіативних освітніх програм, розробки індивідуалізованих програм і визначення темпів навчання із врахуванням індивідуальних особливостей студентів тощо [17].

Виділяють такі основні види інновацій в освіті: 1) за видами діяльності: педагогічні (забезпечують педагогічний процес); управлінські (забезпечують розвиток концепцій та програми вузу шляхом координації організації, планування, включаючи процеси саморегуляції); 2) за характером змін: радикальні (засновані на принципово нових підходах і ідеях); комбіновані (нові узгодження відомих елементів); модифікуючі (вдосконалюють і доповнюють вже існуючі форми і зразки); 3) за характером змін: лінійні (незалежні один від одного); модульні (взаємопов'язання декількох локальних інновацій); системні (повна реконструкція системи як цілісності); 4) за проблематикою, що спрямована на: зміну вищої школи цілому, на створення у ній системоутворюючої діяльності на засадах концептуальних ідей; розробку нових форм, технологій та методів

навчально-виховного процесу; розробку нового змісту освіти, форм і систем; 5) залежно від сфери реалізації чи впровадження інновації: у зміст освіти; у технології навчання і сферу виховних функцій освітньої системи; у структуру взаємодій учасників педагогічного процесу і системи педагогічних засобів; 6) за джерелом виникнення: зовнішні (за межами освітньої системи); внутрішні (розробляються всередині освітньої системи); 7) за масштабом використання: поодинокі, дифузні; 8) за функціональними можливостями: нововедення-умови (забезпечують ефективний освітній процес – новий зміст освіти, інноваційні освітні середовища, соціокультурні умови тощо); нововедення-продукти (педагогічні засоби, технологічні освітні проекти тощо); організаційно-управлінські нововедення (якісно нові рішення в структурі освітніх систем і управлінських процедурах, що забезпечують їх функціонування); 9) за масштабністю і інноваційною значимістю: федеральні, регіональні, субрегіональні (призначені для освітніх організацій певного типу і для конкретних професійно-типологічних груп педагогів); 10) за ознакою інтенсивності інноваційних змін чи рівня інноваційності, що дозволяє послідовно простежити переходи від інновацій нижчого рівня до вищого. Таким чином, основною закономірністю проектування та впровадження педагогічних інновацій є наступна: чим вище ранг інновацій, тим вищі вимоги повинні висуватися до науково-обґрунтованого управління інноваційним процесом [4].

Д. Іванова зазначає, що термін педагогічна інновація розкривається через альтернативність, появу якісно нового, відмову від існуючого, зміну парадигми психолого-інформаційного підходу до навчання (ЗУН), де за основу береться накопичення певної суми навчальних предметних знань, тобто знань, спеціально перероблених в особливі навчальні предмети, що подаються в якості основ наук, і альтернативного йому підходу, орієнтованого на становлення індивідуальності людини, її самовизначення, самосвідомості, власного «Я», на здійснення нею власного особистісного зростання, вирощування універсальних людських здібностей: мислення, розуміння, цілепокладання, рефлексії.

В останньому випадку освіта розглядається як особливий процес спілкування дорослого і дитини, в якому дорослий є посередником між існуючими в даній культурі релігійними, науковими, філософськими, естетичними, соціальними ідеальними образами, що допомагають створити особистості власні ідеальні образи Себе і Світу в їх різних

зв'язках і іпостасях (духовному, філософському, науковому, естетичному, соціальному тощо).

Вузловими моментами у визначенні педагогічних інновацій є такі:

1) Рівень новизни: а) абсолютна – зміна традиції, відмови від неї і створення нової; б) умовна – зміна і удосконалення традиції при збереженні всіх базових установок і цінностей, що пов'язані зі змінами в способах діяльності, типах знання чи управлінських структурах тощо.

2) Інновація як реалізація ідеального зразка (проекту) людської практики. Лише та ідеальність є інновацією, яка призводить до появи нових форм практики, змін у системах організації та управління, в типах знань і способах діяльності, у формах спілкування і свідомості тощо.

3) Екзистенційний сенс інновації. У контексті суспільної свідомості інновація існує як сукупність інтелектуальних і духовних актів (волі, думок, розуміння, інтуїції, дій тощо). У контексті індивідуальної свідомості інновація є моментом особистісного та професійного розвитку людини, сили і пластики її духу. У цьому значенні інновація розглядається як вихід за межі із «площин функціонування» у простір змістоутворення через докладання зусиль породження нового сенсу, що в свою чергу означає перетворення (переструктурування) нового понятійно-сміслового простору свідомості.

4) Осмислення інновації може відбуватися лише в процесі її реалізації, здійснення, становлення, рефлексивного обговорення чи в просторі історичної реконструкції.

5) Виникнення «зон інновації». Будь-яке середовище як сукупність усталених поглядів і уявлень, способів мислення і картин Світу, ідеології та способу життя, завжди чинить опір інновації. Виникнення подібних «розривів» є ознакою, яка вказує на появу нової реальності, що вимагає вольових зусиль її пізнання і розглядається як умова існування інновації.

6) Складність впровадження інновацій в освітній процес призводить до імітації інноваційної діяльності, під якою розуміються всі ситуації, в яких при збереженні зовнішньої форми відсутні найважливіші компоненти інноваційної діяльності.

«Розривні зони» та механізми імітації інноваційної діяльності в освітньому процесі відображені в таблиці (табл. 2):

Таблиця 2

Характеристики «розривних зон» та механізмів імітації інноваційної діяльності в освітньому процесі

«Розривні зони» інноваційного педагогічного процесу	Механізми імітації інноваційної діяльності суб'єкта інновації в освітньому процесі
1	2
Неузгодження між розумінням інноваційної ситуації з позиції суб'єкта інновації, який володіє розумінням цілісності і бере за це відповідальність, і позицією «рядового» учасника інноваційного процесу;	неможливість реалізації прийнятого ідеального образу в своїй повсякденній практиці через відсутність достатнього розуміння і брак засобів для побудови іншого педагогічного процесу
невідповідність вимог, що пред'являються ідеальним (проектним) зразком і традиційною практикою навчання, що переживається як втрата професіоналізму та втрата свого місця в професійній спільності;	неприйняття проектного образу на рівні понять нового змісту освіти, але прийняття їх на рівні слів-термінів і маніпулювання ними; спроба реалізації нового змісту з умови незмінності колишніх організаційних форм процесу навчання; а
втрата звичної однорідності (нормативності): поява багатьох варіантів рішення, альтернативних точок зору, значимість певних здібностей, які раніше не бралися до уваги, що призводить до зміни особистих і професійних статусів;	віра в те, що найскладніші проблеми, пов'язані з інноваціями в освіті, можливо вирішити за короткий термін виключно комплексом управлінських рішень і дій; вплив на свідомість суб'єкта інновації без врахування його готовності до здійснення цих інновацій;
невідповідність у рівнях активності суб'єкта інновації та «рядових» учасників, які штучно втягнуті в чужий інновації простір без власного прийняття;	використання звичних норм професійної діяльності в ситуації руйнування звичної нормативності без усвідомлення цього; невідповідність у рівнях активності між суб'єктами інновації та «рядовими» учасниками, що сприймається останніми як адміністративний тиск, змушуючи їх імітувати діяльність;
руйнування під тиском авторитету в умовах фрагментарного прийняття нової освітньої ідеології традиційних форм систематичної практики за відсутності достатнього розуміння і	декларації про введення в навчання нового змісту освіти не супроводжуються зусиллям його проживання у своїй свідомості на рівні трансформації цінностей;

Продовження табл. 2

1	2
засобів для побудови нового педагогічного процесу;	
прийняття колективом вчителів проектних ідей нової освітньої практики при незмінності всіх освітніх установок у самих учнів та їхніх батьків;	недооцінка суспільної ситуації та її внутрішніх тенденцій при спробі проведення кардинальних змін в освіті;
розрив між традиційними формами науковості та вимогами, що пред'являються до науки при роботі в інноваційному режимі;	покращення якості традиційної освіти при повній впевненості, що відбуваються альтернативні зміни у змісті освіти;
нерозуміння реальними суб'єктами інновації факту, що реалізована інноваційна діяльність може принципово відрізнятись як за формою, так і за змістом;	нерозуміння сутності «нового» в освіті, її змісту, що супроводжується впровадженням інновацій без ґрунтовно розробленої концепції (цінності, цілі, зміст освіти) і програми дій;
розрив «дефіциту ресурсів», пов'язаний із не готовністю поглянути на все «іншими очима» і побачити нові джерела ресурсів.	сприйняття діяльності в інноваційному режимі як ситуації хронічного браку ресурсів; нерозуміння, що будь-яка інновація є новим потужним джерелом ресурсів, який треба відкривати у собі.

Примітка: таблиця складена на основі джерела [8].

Таким чином, результати інновації залежать від колективної волі, зусиль всіх тих, з кого складається суб'єкт інновації, їхніх установок і цінностей, глибини і різнобічності усвідомлення того, чого вони хочуть досягти. Відповідно включення викладача в інноваційну діяльність повинна ґрунтуватися на добровільних засадах, врахування їх особистих та індивідуально-психологічних особливостей.

Незважаючи на те, що в ХХ столітті гуманістичні цінності стали превалювати над технократичними, з'явилися нові проблеми, пов'язані з втратою раціональності та конструктивності способів організації професійної діяльності, що може призводити до зниження інтелектуального потенціалу суспільства. Одним із шляхів інтелектуального розвитку є педагогічні нововведення у сфері застосування інноваційних технологій навчання. Основні методичні інновації пов'язані сьогодні із застосуванням інтерактивних методів

навчання. Під інтерактивним навчанням будемо розуміти спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, що ґрунтується на взаємодії суб'єктів у навчально-виховному процесі. Інтерактивні методи навчання найбільше відповідають особистісно-орієнтованому підходу, оскільки вони передбачають співнавчання (колективне, навчання у співпраці, взаємодії). Інтерактивні методи, засновані на принципах взаємодії, активності учнів, акценті на груповому досвіді, обов'язковому зворотньому зв'язку. Створюється середовище освітнього спілкування, яке характеризується відкритістю, взаємодією учасників, рівністю їх аргументів, накопиченням спільного знання, можливістю взаємної оцінки і контролю.

Для вирішення виховних та навчальних завдань викладачем організуються індивідуальна, парна і групова робота та використовуються різні форми і методи інноваційного навчання. До них відносять інтерактивні технології, що включають в себе імітаційні та не імітаційні методи активного навчання:

- неімітаційні методи активного навчання: лекції (типи лекції в залежності від переважання тієї чи іншої форми активізації: проблемна лекція, лекція із запланованими помилками, лекція вдвох, лекція прес-конференція, лекція із розбором конкретних ситуацій, лекція-діалог, лекція-дискусія, лекція-консультація); групові дискусії, мозковий штурм, метод проектів (шість «П» проекту: Проблема – Проектування (планування) – Пошук інформації – Продукт – Презентація – Портфоліо), конференція тощо;

- імітаційні неігрові методи активного навчання: проблемні задачі, аналіз конкретних ситуацій (кейс-технології), розбір ділових паперів (метод in-basket);

- імітаційні ігрові методи активного навчання: організаційно-діяльнісні, ділові, рольові ігри, тренінги, стажування з виконанням посадової ролі тощо.

Найефективнішими виступають інноваційні освітні технології, орієнтовані на розширення можливостей компетентного вибору різних аспектів професійної діяльності через забезпечення можливостей для пошуку адекватних способів реалізації своєї індивідуальності в сьогоденні і майбутньому. Ефективність застосування інтерактивного навчання обумовлена його основними принципами: системність і систематичність, організованість, індивідуальний підхід, контролю та відкритості оцінювання, принцип особистої участі кожного студента [1].

В основі використання інноваційних освітніх технологій та їх елементів закладено наступне:

- суб'єкт-суб'єктна взаємодія, яка ґрунтується на співпраці та довірі, визнанні індивідуальності, самобутності, самоцінності кожної людини та передбачає використання відповідних взаємоузгоджених принципів: особистісно розвиваюче спілкування, співпереживання, аналіз власного й чужого досвіду, цілеспрямоване створення емоційно збагачених ситуацій;

- ігрова діяльність, в якій навчання сприймається не як «нав'язана», а як бажана і особисто значуща мета;

- проблемні та дослідницькі завдання, розв'язання ситуацій пошукового характеру, що потребують умінь самостійно аналізувати, систематизувати та виходити за межі поставлених завдань;

- розвиваюче навчання, яке передбачає формування активного, самостійного творчого мислення особистості, що забезпечує її творчу активність, нестимульовану зовнішніми чинниками, тим самим дозволяючи в майбутньому оволодіти самостійно будь-якими знаннями;

- групова та колективна творча діяльність, що сприяє розвитку пізнавально-світоглядної, емоційно-вольової, мотиваційної та діяльнісної сфери кожного члена і впливає на стимулювання моральних почуттів, формування комунікативних умінь та розвиток почуття згуртованості і єдності поглядів групи;

- навчання як дослідження, яке спрямоване на становлення досвіду самостійного пошуку нових знань і використання їх в умовах творчості, на формування нових пізнавальних цінностей і збагачення ціннісних орієнтацій особистості;

- створення ситуації успіху, що полягає у цілеспрямованому, організованому поєднанні умов, за яких досягаються значні результати в усвідомленні своїх здібностей, віри у власні сили та переживання задоволення від того, що отримані особистістю або групою результати відповідають очікуванням або навіть значно їх перевершують [2, 3, 16].

Відповідно до наукових узагальнень (М. Євтух, Е. Лузік, Н. Ладогубець, Т. Ільїна, Г. Цукерман) ми розуміємо освітній процес як багатопланову і поліморфну взаємодію, яка розглядається як активність всіх учасників навчального процесу, ґрунтується на двосторонній суб'єкт-суб'єктній взаємодії (S+S), утворюючи сукупний суб'єкт, який характеризується спільною метою цієї взаємодії (S+S=BS). Відповідно навчальна співпраця в навчальному процесі є розгалуженою мережею взаємодій за такими напрямками: викладач –

студент (студенти); студент – студенти (у діадах і в тріадах); загальногрупова взаємодія студентів у всьому навчальному колективі; викладач-викладацький колектив; співпраця студента із самим собою. При цілеспрямованому врахуванні всіх зазначених магістральних напрямів навчального співробітництва відбувається: повноцінне формування основних навчальних дій; інтенсифікація рефлексивного розвитку як в інтелектуальній, так і особистісній сферах; розвиток здатності будувати свої дії з врахуванням позиції партнерів та самостійно ініціювати суб'єкт-суб'єктні взаємодії як на рівні взаємодії викладач-студент, так і на рівні студент – студенти. У своїх дослідженнях вчені (Г. Цукерман, Р. Сверчкова, Л. Пуглієва, Я. Гольдштейн, Т. Цветкова) переконливо доводять ефективність групової співпраці за схемою «студент-студент», що виражається в успішному розв'язанні складних завдань, кращому засвоєнні нового матеріалу, підвищенні комунікативних умінь [7, с.339-346; 20, с.33-34, 37].

Ми будемо виходити з того, що суб'єкт-суб'єктна взаємодія у навчально-виховному процесі є навчаючою. Зокрема включення в навчальний процес реальних проблемних ситуацій із врахуванням галузевої специфіки професійної діяльності спонукає професійну взаємодію, яка конструє ефективну колективну діяльність та сприяє становленню і розвитку професіоналізму окремої людини, групового суб'єкта праці та професійного співтовариства. Отже під професійною взаємодією розуміють процес прямої чи опосередкованої взаємодії людей в рамках виробничого середовища, що визначає їх взаємообумовленість і взаємозв'язок. Таким чином, професійна взаємодія обумовлена наступними чинниками:

- складністю професійного завдання, коли ефективність його вирішення можлива лише при колективному способі діяльності;
- способом реалізації спільної професійної діяльності, мета якої вимагає поділу чи кооперації функцій, взаємного узгодження і координації індивідуальних дій;
- взаємною зміною поведінки, характеристик діяльності, відносин і установок взаємодіючих суб'єктів;
- опосередкування міжособистісних стосунків у процесі професійної діяльності змістом, цілями, цінностями і способами організації спільної діяльності;
- взаємозалежність ділових і міжособистісних взаємодій у професійній діяльності [6, с.181-183].

Висновок. Центральною структурою інновації виступає процесуальність творчості, під якою можна розуміти процес вдосконалення існуючого та створення нового за якісно новими правилами. Вихідними умовами інноваційного розвитку є подолання домінування нормативно-діяльнісного та суб'єкт-об'єктного підходів і переорієнтація на суб'єктно-орієнтований підхід. Інноваційний характер освіти полягає в орієнтації на розвиваючу, культуротворчу домінуючу, формування відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку. Інноваційна педагогічна діяльність розглядається відповідно до основних ідей відкритої освіти, що ґрунтується на спонуканні активності учнів, індивідуальному підході, де відповідним пунктом для навчальної діяльності служать інтереси і життєвий досвід учнів; застосуванні інтерактивних технологій, групового навчання, врахування групової динаміки, що сприяє покращенню паттернів взаємного схвалення і прийняття тощо. Освітній процес є поліморфною суб'єкт-суб'єктною взаємодією, досвід якої є навчаючим. Включення в навчальний процес реальних проблемних ситуацій із врахуванням галузевої специфіки професійної діяльності спонукає професійну взаємодію, яка конструє ефективну колективну діяльність та сприяє становленню і розвитку професіоналізму як окремої людини, так і групового суб'єкта праці та всього професійного співтовариства. Найефективнішими виступають інноваційні освітні технології, орієнтовані на розширення можливостей компетентного вибору різних аспектів професійної діяльності через забезпечення можливостей для пошуку способів реалізації своєї індивідуальності в сьогоденні і майбутньому.

Література

1. Барановська Л.В. Навчання студентів професійного спілкування: монографія / Л.В. Барановська. – Біла Церква: КП, 2002. – 256 с.
2. Белкин А.С. Ситуация успеха. Как создать ее: Кн. для учителя / А.С. Белкин. – М.: Просвещение, 1991. – 176 с.
3. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-метод. Посібник / І.Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
4. Гребенюк И.И. Анализ инновационной деятельности высших учебных заведений России [Электронный ресурс] / И.И.Гребенюк, Н.В.Голубцов, В.А. Кожин, К.О. Чехов, С.Э. Чехова, О.В.Фёдоров / Издательство «Академия Естествознания», 2012. – Режим доступа: <http://www.rae.ru/monographs/143>
5. Гуцин Ю. В. Интерактивные методы обучения в высшей школе [Электронный ресурс] / Ю. В. Гуцин // Психологический журнал

- Международного университета природы, общества и человека «Дубна». – №2. – 2012. – Режим доступа: <http://www.academia.edu>
6. Дружилов С.А. Психология профессионализма. Инженерно-психологический поход / С.А. Дружилов – Х.: Изд-во «Гуманитарний центр», 2011. – 296.
 7. Євтух М.Б. Педагогічна психологія: Підручник. / М.Б. Євтух, Е.В. Лузік, Н.В. Ладогубець, Т.В. Ільїна // – К.: ТОВ «Інтердрук». – 2014. – 420 с.
 8. Иванов Д.А. Инновационная деятельность и ее имитация в школьном образовании [Электронный ресурс] / Д.А. Иванов / Вопросы методологии. – 1996/ № 1-2. – Режим доступа: <http://www.fondgp.ru/lib/journals/vm/1996/1-2/v961ida0>
 9. Институт инновационной деятельности в образовании [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://inido-rao.ru/index/nauchnaja_shkola/0-36
 10. Козак Л. В. Структура та ознаки інноваційної професійної діяльності викладача вищого навчального закладу / Л. В. Козак // Педагогічний процес: теорія та практика. – 2012. – № 2. – С. 50-60.
 11. Лепский В.Е. Исходные посылки онтологии субъектно-ориентированного подхода к инновационному развитию / В.Е. Лепский / Рефлексивные процессы управления. Международный научно-практический междисциплинарный журнал. – № 2. – Том 7. – 2007. – С.5-29.
 12. Лепский В.Е. Стратегичность предприятия XXI века (субъектно-ориентированный подход) [Электронный ресурс] / В.Е. Лепский / Экономические стратегии, 2006. – № 3. – Режим доступа: <http://www.nonlin.ru/node/91>
 13. Мингальова Ж.А. Словарь инновационных терминов [Электронный ресурс] / Ж.А. Мингальова, О.С. Григорьян. – Режим доступа: <http://avr.org.ua/index.php/viewDoc/1329> <http://www.pfperm.ru/Dictionary.asp#i66>
 14. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nmk-pto.kr.ua/innovation/eksperymentalna-diialnist/normatyvni-dokumenty-mon-prozdiisnennia-innovatsiinoi-osvitnoi-diialnosti>
 15. Психологическая энциклопедия. 2-е изд./ Под ред. Р. Корсини, А. Ауэрбаха. – СПб.: Питер, 2006. – 1096 с.
 16. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учеб. Пособие / Г.К. Селевко. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
 17. Товканець Г.В. Тенденції розвитку вищої педагогічної освіти на початку XXI століття / Г.В. Товканець // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 2 до Вип. 35, Том II (14): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання» – К.: Гнозис, 2015. – С.124-131.
 18. Управління інноваційною діяльністю в умовах глобалізації: монографія [М.А. Латинін, С.В. Майстро, В.Ю. Бабаєв та ін.]; за заг. ред. д. держ. упр., проф. М.А. Латиніна. – Х.: вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. – 312 с.

19. Философский энциклопедический словарь // Гл. редакция: Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. – М.: Сов. энцикл., 1983. – 840 с.
20. Цукерман Г.А. Совместная учебная деятельность как основа формирования умения учиться : автореф. дисс... на соискание учен. степени доктора психол. наук : спец. 09.00.07 «педагогическая и возрастная психология»/ Г.А. Цукерман. – М., 1992. – Режим доступа: <http://cheloveknauka.com/v/33218/a/?#?page=3>
21. Щербакова Р.М. Инновационные педагогические технологии при подготовке специалистов вузами/ Р.М. Щербакова // Сибирский торгово-экономический журнал. – Вып. № 14. – 2011.

ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ОБРАЗОВАНИИ: СТАНОВЛЕНИЕ ГУМАНИСТИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЫ

Н. Б. Евтух, С. В. Яшник

В статье рассматриваются методологические ориентации общества и исходные условия его инновационного развития; анализируются образовательные инновации как впервые созданные, усовершенствованные или примененные образовательные, дидактические, воспитательные, управленческие системы, улучшающие результаты образовательной деятельности; исследуется инновационный характер образования, который заключается в ориентации на развивающую, культуротворческую доминанту, в соответствии с основными идеями открытого образования; анализируются закономерности проектирования и внедрения педагогических инноваций; обосновывается переориентация образовательного процесса на субъект-субъектное взаимодействие, опыт которого является обучающим.

Ключевые слова: инновационная образовательная деятельность, инновационное развитие, субъект-субъектное взаимодействие, профессиональное взаимодействие, интеллектуализация, интерактивные методы обучения.

INNOVATION IN EDUCATION: FORMATION HUMANISTIC PARADIGM

M. B. Yevtuh, S. V. Iashnyk

Considered methodological orientations of society and outgoing conditions of its innovative development, analyzed educational innovations as they are firstly-created, improved and implemented for education, didactic, management systems, that improves the results of educational activities; learning about innovative character of education, about orientation on growing, cultural and dominant, according to main ideas of open education; analyzed connections of projectiong and

implementing of pedagogical innovations; grounded the reorientation of education process on subject-subject work, which has learning experience.

Key words: *innovative educational activities, innovative development, subject-subject work, professional connections, intellectualization, interactive methods of learning.*

Євтух Микола Борисович – дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, професор, академік-секретар Відділення вищої освіти НАПН України (м. Київ, Україна).

Яшник Світлана Валеріївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та психології Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна).
E-mail: iashnyks@gmail.com

Yevtukh Mykola Borysovych - actual member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician-Secretary of the Department of Higher Education of the NAPS of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Iashnyk Svitlana Valeriivna – Ph. D. in pedagogic, Associate Professor of social work an psychoogy department in National university of bio-recourses an use of nature of Ukraine (Kyiv, Ukraine). E-mail: iashnyks@gmail.com

УДК 37.017.92

ДУХОВНИЙ САМОРОЗВИТОК І САМООРГАНІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК СКЛАДОВА ПЛАНЕТАРНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Є. А. Зеленов

В статті аналізується процес духовного саморозвитку та самоорганізації як складової частини планетарного виховання студентської молоді. Визначаються сутність цього процесу та його основні принципи.

Ключові слова: *духовний саморозвиток, духовна самоорганізація, планетарне виховання, студентська молодь*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Одним із важливих завдань виховної роботи із студентами у вищих навчальних

зкладах є створення умов для формування у них стійкої потреби та умінь духовного саморозвитку та самоорганізації. Актуальність цього напрямку виховної роботи у ВНЗ обумовлена, перш за все, кризою духовності не тільки в нашій країні, але й по всьому світу. Науковці з тривогою констатують цю тенденцію як прояв глобальної системної кризи цивілізації останніх десятиліть. Особливу загрозу ця тенденція має в колах студентської молоді. І тут її треба аналізувати в кількох площинах. По-перше, особистісна площина. Саме в цій площині людина набуває в результаті різноманітних духовних практик необхідний їй духовний досвід. Завдання викладачів – спрямувати процес набуття такого досвіду у річище загальнолюдських цінностей. Як пише В. Безрукова, «духовний розвиток людини – це осмислення нею свого високого призначення в житті, поява відповідальності перед сьогоднішніми і майбутніми поколіннями, розуміння складної природи всесвіту і потяг до постійного морального вдосконалення» [1, с. 6]. Духовний розвиток студента можна виявити через рівень розвитку його інтелекту, свідомості, ієрархію його потреб, коло його інтересів, мотиви його вчинків, ступінь моральності його поведінки, через рівень його соціального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Як відомо, духовний розвиток протікає нерівномірно. І. Подласий стверджує, що між віком людини та темпами духовного розвитку виявляється зворотна пропорційна залежність: чим нижчий вік, тим вищий темп духовного розвитку [8, с. 121-123]. Ми не зовсім згодні з автором, бо вважаємо, що саме в студентському віці створюються оптимальні умови для якісного стрибка – переходу процесу духовного розвитку до найвищого рівня – процесу духовного саморозвитку та самоорганізації. Студентській вік надає великі можливості для формування духовної сфери індивіда на основі засвоєння і присвоєння загальнолюдських, планетарних цінностей – Добра, Справедливості, Краси тощо.

На думку Б. Лихачова, змістовною стороною інтелектуального розвитку є розвиток загально-духовний, що включає певний обсяг основних наукових знань про світ та здатність до філософської, конкретно-історичної оцінки дійсності [5, с. 52]. Але ж відомо, що саме в студентському віці відбувається чи не найінтенсивніший процес інтелектуального розвитку майбутнього фахівця. Цим обумовлений і інтенсивний духовний розвиток молодої людини, який має піднятися до вищого рівня – рівня саморозвитку. Не варто сподіватися, що цей результат може бути досягнутий за ті п'ять-шість років, що студент